

SPORTOVNÍ HRY

František
Táborský

ZÁKLADNÍ
PRAVIDLA

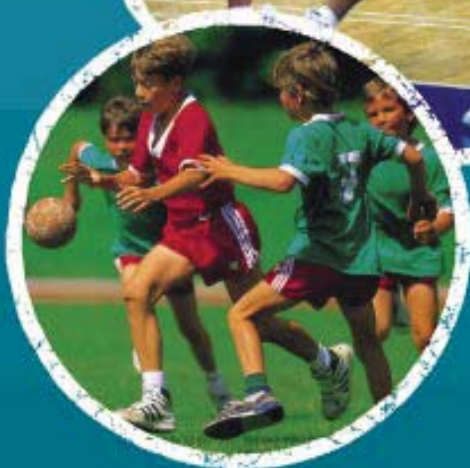
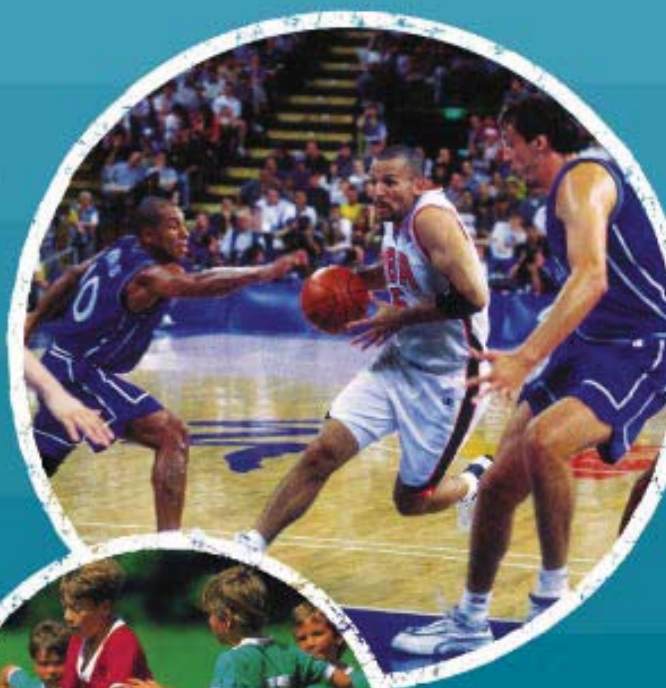
ORGANIZACE

HISTORIE

sporty známé i neznámé

americký fotbal
americký handbal
australský fotbal
basketbal
basketbal vozíčkářů
double disc court
faustball
feldhandball
fotbal
fotbal s pěti hráči
fotbal se sedmi hráči
futsal
goalball
guts
házená
horse ball
indiaca
irský handbal
korfbal
národní házená
netball
nohejbal
plážová házená
plážový fotbal
plážový volejbal
podvodní rugby
ringo
rugby
rugby v sedmi
rugby vozíčkářů
schuttlecock
tchoukball
ultimate
vodní pólo
volejbal
volejbal vsedě
volejbalové debly

GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **tretně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdělení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

SPORTOVNÍ HRY

sporty známé i neznámé

**František
Táborský**

GRADA PUBLISHING

František Táborský
SPORTOVNÍ HRÝ
Základní pravidla – organizace – historie

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
obchod@gradapublishing.cz, www.grada.cz
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
jako svou 2075. publikaci

© Grada Publishing, a.s., 2004

Odpovědná redaktorka Ivana Kočí
Jazyková úprava Magdaléna Jimelová
Fotografie © Jiří Koliš a archiv autora
Design © Jan Schicker, obálka, ilustrace 2004
Schemata a sazba Q*ART Praha
Počet stran 164
První vydání, Praha 2004
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod
Husova ulice 1881, PSČ? Havlíčkův Brod

ISBN 80-247-0875-2 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6201-2 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2011

OBSAH

Předmluva	7
Hra a sport	10
Sportovní hry	11

Skupina házených

Házená	16
Národní házená	24
Feldhandball	29
Plážová házená	32
Vodní pólo	36
Basketbal	41
Korfbal	50
Netball	54
Horse ball	57
Tchoukball	60
Ultimate	63
Guts	68
Double disc court	70
Ringo	72

Skupina odbíjených

Volejbal	75
Plážový volejbal	82
Volejbalové debly	86
Faustball	88
Indiaca	91
Americký handbal	94
Irský handbal	96

Skupina kopaných

Fotbal	98
Futsal	108
Plážový fotbal	113
Nohejbal	116
Shuttlecock	119

Skupina rugby

Rugby	122
Rugby v sedmi	126
Americký fotbal	127
Australský fotbal	131
Podvodní rugby	134

Sportovní hry pro zdravotně postižené sportovce

Goalball	140
Basketbal vozíčkářů	143
Volejbal vsedě	145
Fotbal s pěti hráči	147
Fotbal se sedmi hráči	149
Rugby vozíčkářů	151

Abecední seznam sportovních her	153
Srovnávací tabulka	154
Rejstřík zkratk	156
Literatura	160

PŘEDMLUVA

Z kapacitních důvodů jsem mohl do této knihy vybrat jen některé sportovní hry. Hlavním hlediskem bylo, zda o příslušnou sportovní hru pečují mezinárodní organizace a jsou pořádány mezinárodní soutěže. Výjimku jsem učinili jen u dvou tradičních českých sportovních her (národní házená, volejbalové debly). Přesto se dostalo pouze na zhruba polovinu z těch, které vyhovely našim výběrovým kritériím. Druhou polovinou by se měla zabývat další navazující publikace.

Do tohoto svazku jsou zařazeny sportovní hry, ve kterých se při ovládnutí společného předmětu používají pouze části těla (dlaně, pěsti, ruce, paže, hlava, trup nebo nohy) a ne sportovní náčiní. Pro lepší přehlednost jsem pak uplatnil pomocné členění podle toho, jak je předmět hry převážně ovládán: chytáním a házením, odrážením rukama, kopáním, rukama i nohama. Vytvořily se tak skupiny házených, odbíjených, kopaných a rugby. Pátou specifickou skupinou pak jsou sportovní hry pro zdravotně postižené.

Při přípravě této knihy jsem se musel obrátit na značné množství různých zdrojů, získat tisíce stran informací (občas i rozporuplných). Všechny údaje bylo třeba dále roztrždit, ověřovat, přebírat, zhutňovat a zpracovat. Děkuji všem, kteří mně v tom jakýmkoliv způsobem pomohli. Za jakékoliv doplňující připomínky čtenářů budu vděčný.

Vybrané sportovní hry představuji v různém rozsahu, který je ovlivněn jejich významem v českém sportovním dění, složitostí pravidel a případnou podobností s jinými sportovními hrami.

František Táborský, červenec 2004
frantisektaborsky@seznam.cz

HRA A SPORT

Pojmy „hra“ a „sport“ jsou mimořádně mnohoznačné a mnohdy se překrývají. Kdo ještě neslyšel o hrách s přívlastkem pohybové, drobné, míčové, tělovýchovné, branné, v přírodě...? A co hry stolní, karetní, slovní, matematické, lidové, sexuální, divadelní, hudební, gladiátorské, hazardní, sázkové...? Hra je trvalým průvodním znakem lidského konání. Proto též biologické označení homo sapiens bývá občas ze sociálně-psychologického pohledu nahrazováno výrazem homo ludens (ludus = hra). Konečně také pojem sport označoval původně především hru a zábavu spojenou s pohybem.

Z pohledu současných sportovních her jsou historicky nejzajímavější hry dvou soupeřících stran se společným předmětem. Doklady o nich jsou dochovány v podstatě v každé starověké civilizaci. Tyto hry plnily nejen funkci zábavy, ale stávaly se rovněž prostředkem výchovy či léčby a občas sloužily i kultovním nebo náboženským účelům. Vzpomeňme si například na různé hry středoamerických indiánských kmenů, kde k hernímu rituálu někdy patřilo i zabíjení poražených.

Společný herní předmět měl nejčastěji podobu kulatého míčku nebo míče. Míče se vyráběly z nejrůznějších materiálů: listí, rostlinná vlákna, ztuhlá rostlinná šťáva (kaučuk), chlupy, kůže, dřevo. Římský lékař Claudius Galenus (Galén, 130–200 n. l.) rozlišoval pět různých velikostí míčů, mimo jiné též velký, dutý a vzduchem plněný follis. V Asii a mezi Indiány se ale objevovaly také míčky opatřené peřím. Různé formy her s opeřeným míčkem jsou doloženy (a to i z doby před naším letopočtem) od Vietnamu přes Čínu a Japonsko až po Brazílii.

Sport v současném slova smyslu má své počátky až v industriálních společnostech devatenáctého století. Organizovaná kosmopolitní kapitalistická společnost se zákony volné soutěže stále více vtiskávala svůj charakter i různým pohybovým zábavám. Vznik moderních sportovních disciplín je charakterizován zejména vytvářením závazné struktury (místní, regionální, národní, kontinentální a celosvětové) pro organizaci soutěží. To je provázeno obecně dohodnutou a přijímanou kodifikací pravidel a dalších řádů, předpisů či ustanovení.

Za historicky krátkou dobu vykázal sport neobyčejně dynamický rozvoj, který neustále pokračuje. Má řadu různých forem. Od rekreačních (sport pro všechny), přes výkonnostní až po vrcholové. Do těch pronikne jen omezený počet obzvláště talentovaných a vyvolených jedinců. Pro některé z nich pak může být profesionální sport zdrojem lukrativní obživy. Moderní sport se stal společenským fenoménem. Přitahuje obrovské množství lidí k přímé i k nepřímé účasti, k vlastnímu sebezdokonalování i k obdivu ke sportovním idolům. Sport se ale také stal důležitým obchodním artiklem a součástí showbyznysu. Tak jako všude, kde jde o peníze, slávu a moc, se mohou objevit podvody (a to nejen užíváním nedovolených dopingových prostředků). Osobně však pevně věřím, že původní sportovní ideály a záměry jsou dostatečně odolné a trvalé. Snad také tato knížka bude, vedle zdroje informací, rovněž podnětem pro oživení myšlenek užitečného a zábavného pohybu v duchu fair play. Vždyť co by zbylo ze hry bez pravidel a ze soutěže bez soupeře?

SPORTOVNÍ HRY

Pojem „sportovní hra“

Sportovní hry jsou vyhraněnou skupinou sportovních odvětví. Společnými znaky všech sportů jsou organizační institucionalizace soutěží a kodifikace pravidel. Čím se tedy sportovní hry od ostatních sportů liší? Prvním podstatným rozdílem je, že se spolu mohou a současně musí utkávat vždy pouze dva soupeři (jednotlivci, dvojice nebo vícečlenná družstva). Jednotkou jakékoli soutěže ve sportovních hrách je tedy utkání dvou soupeřů. Tato charakteristika se vztahuje také na úpolové sporty (zápas, judo, šerm...). Na rozdíl od nich však protivníci ve sportovních hrách soupeří o společný předmět. Ten je téměř vždy jen jeden (míč, opeřený míček, touš, disk, kruh atd.), ve výjimečných případech ale mohou být ve hře současně společné předměty dva (double disc court a ringo).

Sportovní hra je tedy soutěživá činnost dvou soupeřů v jednotném prostoru a čase, kteří podle institucionálně schválených pravidel usilují o prokázání vlastní převahy lepším ovládním společného předmětu.

Sportovní hry, jejichž počet daleko překračuje hranici sta, se mohou dělit podle různých hledisek:

- Jedním z kritérií třídění může být to, zda jsou hrací plochy obou soupeřů společné (sportovní hry invazní, např. fotbal, basketbal) nebo oddělené (sportovní hry neinvazní, např. volejbal, indíaca).
- Jiným kritériem se může stát počet hráčů u každého ze soupeřů: sportovní hry individuální (např. singly v americkém handballu nebo shuttlecocku), sportovní hry párové (např. plážový volejbal, debly v nohejbalu) a sportovní hry týmové (např. házená, rugby).
- Dalším hlediskem je hlavní způsob pohybu hráčů: přirozený pohyb bez pomocných prostředků (převážná většina sportovních her), pohyb ve vodě (vodní pólo), využití sportovní výzbroje (lední hokej, hokej na kolečkových bruslích), využití živých (kůň) nebo neživých (kolo, motocykl, kajak) dopravních prostředků.

Pro potřeby této knihy jsou rozhodující dvě jiná kritéria klasifikace sportovních her:

1. Způsob ovládní společného předmětu: částmi vlastního těla (házená, volejbal, fotbal, rugby) nebo sportovním náčiním (v kolové kolo nebo v jiných sportovních hrách raketa, hokejka, pálka, pádlo).
2. Spojení tří hledisek: herní úkoly při ovládní společného předmětu, způsob získávání bodů a způsob, jakým je vymezeno trvání utkání. Podle toho pak rozlišujeme sportovní hry brankového, síťového a pálkovacího typu.

Ve sportovních hrách **brankového typu** plní strana, která má v držení společný předmět, jednoznačně úkoly útočné. Pouze v útoku (až na některé výjimky) lze získávat body. Ty se dosahují dopravením předmětu hry do určitého cílového prostoru (branka, koš, území za brankovou čarou apod.). Hrací plocha je pro obě strany společná a soupeři bojují o předmět hry současně. Trvání utkání je limitováno převážně časem, výjimečně ziskem určeného počtu bodů. Sem patří např. fotbal, basketbal, ultimate.

Ve sportovních hrách **síťového typu** plní strana, která právě hraje společným předmětem, současně úkoly útočné i obranné. Jedinou herní akcí může body získat, nebo je naopak získá soupeř. Body se dosahují při chybě soupeře. Soupeři jsou na oddělených hracích plochách, nebo se pravidelně na společné hrací ploše ve svých herních akcích střídají. Trvání utkání je vesměs dáno ziskem stanoveného počtu bodů v setech a dosažením určeného počtu vítězných setů. Příkladem jsou tenis, squash, volejbal, americký handball.

Ve sportovních hrách **pálkovacího typu** plní strana, která má v držení společný předmět, úkoly obranné. Body získává útočné družstvo (které v té chvíli nemá předmět hry) za přeběhy met do cílového prostoru. Bránící družstvo je na hrací ploše v plném počtu, útočníci vstupují do hry postupně. Bránící družstvo se snaží útočníky ze hry vyřadit (vyautovat) dříve, než dosáhnou cílové mety. Po dosažení určeného počtu vyautovaných soupeřů dochází ke směně (výměna obranných a útočných rolí). Trvání utkání je limitováno určeným počtem směn. Takovými hrami jsou např. softbal, baseball nebo kriket.

Historie sportovních her

Hlavními mezníky pro dějinný počátek každé ze sportovních her jsou první písemné základy pravidel, vznik prvních klubů a jejich asociací (národních, případně nadnárodních) a organizace pravidelných soutěží. V podstatě tedy můžeme sledovat historicky velice krátké období, nanejvýš posledních přibližně 150 let. U většiny sportovních her se ale jedná o dobu kratší, v některých případech poměrně výrazně. Jednotlivé sportovní hry se přitom neustále vyvíjejí, navzájem se ovlivňují a snaží se v konkurenčním sportovním prostředí přiblížit co nejvíce požadavkům společenského zájmu.

Pěkným, rozvětveným příkladem toho, jak se ze společného základu vyvinou velice rozdílné sportovní hry s různým osudem, je fotbal. Od poloviny devatenáctého století se stále více oddělovaly dvě vývojové větve. Na jedné straně různé formy kopané (fotbal, futsal, plážový fotbal), na druhé straně ragbyové pojetí (rugby, rugby v sedmi, americký fotbal, kanadský fotbal, australský fotbal, galský fotbal). V různých částech světa jsou pak slovem fotbal (football) označovány rozdílné sportovní hry. Podobně je tomu též se zcela odlišným

chápáním pojmu handball v Evropě a v USA. Při identifikaci popisovaných sportovních her používáme důsledně naše označení. Případná synonyma uvádíme pod titulem.

Ne všem sportovním hrám se podařilo překonat vlastní národní hranice. U nás to jsou například národní házená a volejbalové debly, v Německu korfbal a schleuderball, v Belgii kaatsen a krachtball atd. Přesto ale zcela jistě u nás hraje národní házenou a volejbalové debly více lidí než ve světě horse ball nebo podvodní rugby, které mají své mezinárodní federace. Některé sportovní hry jsou světovými stálicemi (fotbal, basketbal), jiné jsou na výsluní jen v několika málo zemích (americký fotbal, florbal). Některé lákají pravidelně desetitisíce diváků do hlediště a miliony k televizním obrazovkám, jiné (podvodní rugby, americký handball) svou podstatou diváctví omezují. Některé zazářily v určitém regionu a postupně upadají v zapomenutí (feldhandball). A stále se objevují nové.

Sportovní instituce a soutěže

Pro rozvoj každé sportovní hry má založení řídicí instituce (asociace, federace, unie) naprosto klíčovou úlohu. U námi popisovaných sportovních her se v rámci možností o jejich mezinárodních, evropských a případně též českých sportovních orgánech zmiňujeme. Tyto instituce zaštiťují na svém organizačním stupni (světový, kontinentální, národní) v dané sportovní hře mistrovství světa (MS), mistrovství Evropy (ME), národní ligy a množství dalších různých mistrovských a pohárových soutěží.

Vedle sportovních institucí, které se zabývají výhradně jednou nebo několika sportovními hrami, jsou také instituce, které mají multisportovní charakter. Nejvýznamnější z nich je bezesporu Mezinárodní olympijský výbor (IOC) a většina sportů také usiluje o to, aby byly výborem uznány. Kromě olympijských her je ale celá řada jiných sportovních soutěží, které mají na programu řadu sportů, včetně sportovních her. Můžeme je rozlišit podle geografického, nebo rezortního hlediska.

Podle územního hlediska jsou to například Světové hry (World Games), které pořádá Mezinárodní asociace světových her (IWGA) ve čtyřletých cyklech pro neolympijské sporty. Na program Světových her 2005 v německém Kolíně se dostalo celkem 40 sportovních odvětví. Mezi nimi také některé, které jsou obsahem této publikace: plážová házená, korfbal, ultimate, faustball, americký fotbal, rugby v sedmi. Pořádány jsou také Africké hry, Asijské hry, Panamerické hry nebo Hry středomořských zemí (CIJM) či Evropské olympijské festivaly mládeže (pod patronací EOC). Na všech se objevují také turnaje v různých sportovních hrách.

Podobně je tomu u soutěží podle rezortního hlediska. Svě univerziády a mistrovství světa mají vysokoškoláci (FISU). Zdravotně postižení sportovci mají své paralympiády, deaflympiády a speciální olympiády (*viz Sportovní hry pro zdravotně postižené*). Světové a evropské soutěže se sportovními hrami mají rovněž středoškoláci (ISF), starší sportovci – veteráni (IMGA), vojáci (CISM), policisté (USPE), železničáři (USIC) a další.

Federace jednotlivých sportovních her většinou s těmito multisportovními organizacemi spolupracují. Navíc se sdružují do dalších společných institucí. Vedle IOC či IWGA to je například General Association of International Sports Federation (GAISF) a řada dalších. Přehled zkratk a názvů sportovních institucí, které mají vztah k předmětu této knihy, najdete v rejstříku sportovních organizací.

Pravidla sportovních her

Pravidla sportovních her (případně doprovodné soutěžní pokyny) jsou zákony a předpisy svého druhu. Vymezuji děj utkání z hledisek prostorových, materiálních, personálních, časových i obsahových. Stanovují **rozměry hracích ploch** a jejich členění (brankoviště, pokutové území, útočná třetina atd.), podobu cílových zařízení (branka, koš apod.), velikost a charakter **společného předmětu** sportovní hry (míč, opeřený míček, touš), předepisují další pomocná vybavení (např. sloupky a síť, časomíru, ukazatel skóre, stolek pro zapisovatele). Pravidla vymezují **délku utkání** a určování jeho **výsledku** (góly, body, vítězství, nerozhodný výsledek). Určují **počet hráčů** a dovolené (případně také nedovolené) způsoby jejich jednání.

Osobám zúčastněným přímo na utkání přidělují zvláštní funkce a s nimi související rozsah a obsah jejich výkonu. Těmi jsou u soutěžících stran **hráč** (hráč v poli, brankář, střídající hráč) a **funkcionář** (kapitán, nehrající kapitán, kouč, trenér, vedoucí družstva, lékař, masér atd.). Na dodržování pravidel dohlíží **rozhodčí** (hlavní, pomezní, čároví atd.) a další **pomocníci** (časoměřič, zapisovatel, delegát apod.).

Pravidla zahrnují rovněž **tresty** za nedodržování ustanovení. Teoreticky tedy zajišťují oběma soutěžícím stranám stejné podmínky a možnosti, práva a povinnosti. Rozhodčí, řídicí utkání, zasahují do jeho děje většinou pouze tehdy, jsou-li podmínky průběhu či povinnosti hrajících nedovoleným způsobem porušeny. Pravidla určují, kdy je nebo kdy má být děj utkání přerušeno (např. míč opustil hrací plochu, hráč porušil pravidlo o chování se k soupeři, bylo dosaženo bodu). Podle charakteru přerušení je pak předepsáno, jakým způsobem je děj utkání následně obnovován. Tyto pravidly dané vstupy do děje utkání označujeme jako **standardní situace** (výkop na začátku poločasu

nebo po gólu, podání, vhazování, volný hod, trestné střelení, míč rozhodčího a podobně).

Pravidla jednotlivých sportovních her mají rozsah v desítkách stran s řadou doplňků a příloh. Pro nezasvěcené představují často velice komplikovaný text. Naší snahou bylo předložit zjednodušený popis základních a charakteristických znaků tak, aby byla pochopena **podstata** každé sportovní hry. Po údajích o hřišti a dalším vybavení následují u většiny sportovních her informace o hráčích (případně jiných přímo zúčastněných osobách), o hrací době a výsledku utkání, o ovládnání společného předmětu hry, o chování k soupeři a trestech a o standardních situacích. Někdy bylo možno tento postup zkrátit, např. při podobnostech s jinou více známou sportovní hrou. Vycházeli jsme vždy z aktuální verze pravidel a drželi jsme se především ustanovení pro vrcholné soutěže dospělých. Pro různé věkové, pohlavní a výkonnostní kategorie se velice často objevují různé mezinárodní, národní akční úpravy.

házená

házená o sedmi hráčích, handball, hallenhandball, team handball, handball olympic

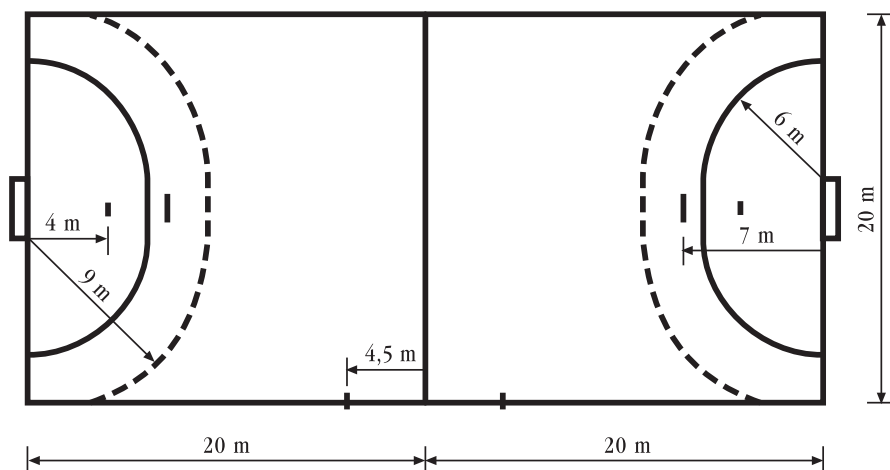
sportovní hra **brankového** typu

Sedmičlenná družstva se v útoku snaží dopravit míč povoleným způsobem do branky soupeře a dosáhnout tak gólu. V obraně se naopak snaží soupeři v úspěšné střelbě zabránit a získat míč co nejdříve pod svou kontrolu.

• základní pravidla

Hřiště a další vybavení

Obdélníkové hřiště je ohraničeno dvěma postranními čarami dlouhými **40 metrů** a dvěma brankovými čarami o délce **20 metrů**, půleno je čarou středovou. Čáry brankoviště vymezují prostor pro brankáře a jsou vzdáleny od branky šest metrů. Získáme je opsáním dvou čtvrtkruhů (se středy u vnitřních zadních hran brankových tyčí), které jsou v šířce branky spojeny rovnou čarou. Souběžně s čarami brankoviště jsou ve vzdálenosti devět metrů od branky vedeny přerušované čáry volného hodu. Další kratší čáry označují místa pro provádění sedmimetrového hodu (čára sedmimetrového hodu je dlouhá 1 metr), vymezují vzdálenost, na kterou se smí brankář proti střelci sedmimetrového hodu přiblížit (tzv. čára brankáře dlouhá 15 centimetrů) a konec prostoru, ve

kterém mohou hráči střídat (čáry ukončující prostor střídání jsou dlouhé 30 centimetrů). Všechny čáry jsou široké 5 centimetrů (výjimkou je branková čára široká v brance 8 centimetrů) a jsou součástí prostoru, který ohraničují. Podle poslední platné podoby pravidel házené může proto většina dlouhých čar (postranní, brankové a brankoviště) chybět a jejich funkci nahrazuje barevné odlišení ploch. Zůstává pak pouze čára středová, čáry volného hodu a všechny krátké pomocné čáry.

Branky mají rozměr tři metry na šířku a dva metry na výšku. Jsou tvořeny dvěma tyčemi, které jsou pevně zakotveny k povrchu hřiště a nahoře jsou spojeny břevnem. Tyče a břevno jsou z hranolů o průřezu 8×8 centimetrů.

Míč je kulatý s koženým nebo syntetickým povrchem. Pro muže má mít obvod 58 až 60 centimetrů a hmotnost 425–475 gramů. Pro ženy je stanoven míč o obvodu 54–56 centimetrů s hmotností 325–375 gramů. To je také jediný bod, ve kterém se pravidla házené pro muže a ženy liší. Pro mladší věkové kategorie jsou míče úměrně menší a lehčí.

K vybavení hřiště patří také stolek pro časoměřiče a zapisovatele. Po jeho bocích jsou prostory pro střídání (nejlépe se 14 místy k sezení pro každé z družstev). Velký ukazatel času a skóre a zařízení pro hlasatele jsou u významnějších utkání samozřejmostí.

Hráči a další zúčastněné osoby

Každé družstvo může nastoupit k utkání nejvíce se čtrnácti hráči (nejmenší povolený počet při zahájení utkání je pět). Na hřišti smí mít jedno družstvo současně nejvíce **sedm hráčů** (šest v poli a jednoho brankáře), zbývající hráči jsou připraveni ke střídání. Střídání je možné uskutečňovat bez omezení ve čtyři a půl metru širokém území před vlastní střídačkou. Střídající hráč smí do hřiště vběhnout teprve poté, co z něj střídaný spoluhráč odejde. Kterýkoliv z hráčů může postupně nastoupit do pole nebo do branky. Hráči v poli se musí odlišovat od brankáře barvou dresu. Číslo určitého hráče (od 1 do 99) musí být po celou dobu utkání (případně po celou dobu soutěže) zachováno. Brankář, nemá-li v držení míč, může ze svého brankoviště kdykoliv vyběhnout a opět se do něj vrátit. Hráčům v poli je vstup do vlastního i soupeřova brankoviště zakázán. Mohou však nad prostorem brankoviště hrát, stojí-li mimo ně nebo jsou-li v naskoku nad ním. Dopad hráčů v poli bez míče do brankoviště je po takovéto akci povolen, musí ho však neprodleně opustit a nepřekážet přítom brankáři.

Většinou se hráči zapojují do útočné i obranné fáze hry. V důležitých utkáních však může docházet k pravidelnému střídání jedné nebo více dvojic (specialista pro útok se specialistou pro obranu). Nejčastěji jsou rozlišovány útočné

funkce **spojky** (levá, střední, pravá) s výchozím postavením asi 12 až 15 metrů od branky soupeře, **křídla** (levé, pravé) se základním postavením v rohu útočného prostoru a **pivota** v blízkosti čáry brankoviště. V obraně jsou v převážné míře uplatňovány systémy územního bránění (každému z obránců je přidělen určitý prostor). Podle základního postavení obránců je můžeme dělit na krajní, středové a vysunuté. Méně často se lze setkat s tím, že jeden nebo dva, výjimečně všichni, obránci brání soupeře osobně (obsahují stále stejného soupeře v kterémkoliv prostoru hřiště).

V prostoru střídaček mohou být s hráči také nejvýše čtyři **funkcionáři** družstva. Většinou to jsou hlavní trenér, jeho asistent, vedoucí družstva, lékař nebo fyzioterapeut.

Utkání řídí **dva rovnoprávní rozhodčí**. Pomáhat by jim měl zapisovatel a časoměřič. Při utkání se jeden z rozhodčích pohybuje za útočícím družstvem a druhý je postaven v blízkosti branky bránícího družstva. V průběhu poločasu si rozhodčí své pozice několikrát vymění. Jestliže oba rozhodčí písknou současně různý přestupek proti stejnému družstvu, platí vyšší trest. Písknou-li současně proti různým družstvům a nedohodnou se, platí výrok rozhodčího postaveného v poli.

Hrací doba a výsledek utkání

Pro mistrovská utkání dospělých činí hrací doba **2 × 30 minut** hrubého času. To znamená, že čas utkání je měřen i při většině přerušení (např. mezi dosažením gólu a následným výhozem). V určených případech však musí nebo může být měření času utkání zastavováno. Tento tzv. **time out** nařizují rozhodčí vždy při udělování trestů, při sedmimetrovém hodu a také při ošetřování hráče na hrací ploše nebo při jejím utírání. Mohou však nařídít time out také tehdy, hrozí-li významná ztráta času (např. míč se po zákroku brankáře odrazil mezi diváky). Jednou za poločas mohou funkcionáři družstva (je-li jejich tým právě v držení míče) požádat položením zelené karty na stůl časoměřiče o jednodominutový **oddechový čas** (team time out). Mezi poločasy je předepsána desetiminutová přestávka. Po ní si hrající družstva mění strany.

Vítězí družstvo, které dosáhlo většího počtu gólů. Gólu je dosaženo, přejde-li míč celým svým objemem za brankovou čáru mezi tyčemi a břevnem branky. Při stejném počtu gólů je utkání nerozhodné.

Musí-li být ale určen vítěz, prodlužuje se utkání po pětiminutovém odpočinku o 2 × 5 minut (s jednodominutovou přestávkou). Toto prodloužení je možno ještě jednou opakovat. Jestliže ani poté nedojde k rozhodnému výsledku, postupuje se dále podle příslušných propozic soutěže. Nejčastěji se provádí sedmimetrové hody (série po pěti).

Ovládání míče

Ke hře s míčem používají hráči v poli ruce, většinou drží míč prsty (pro lepší držení používají vrcholoví hráči lepidlo). Je ale dovoleno dotknout se míče kteroukoliv částí těla, vyjma nohy pod kolenem. Hráči v poli mohou při pohybu s míčem uplatnit jednoúderový nebo víceúderový (avšak nepřerušovaný) driblink. Před případným driblinkem i po něm je možné držet míč v ruce nejdéle tři sekundy a učinit s ním nejvýše tři kroky. Příhrávky spoluhráčům i střelba na branku jsou prováděny v naprosté většině jednoruč a nejčastěji v pohybu (v běhu, ve výskoku, v naskoku nad brankoviště).

Brankář v prostoru brankoviště může při bránění použít také nohy. Po chyčení míče v brankovišti se na něho nevztahují pravidla 3 sekund a 3 kroků. Jestliže ale brankář s přihrávkou do pole zjevně otálí, dává mu rozhodčí hvizdem pokyn a míč musí být do 3 vteřin odehrán. Brankář, který má míč plně pod kontrolou, s ním nesmí z brankoviště vyběhnout ani do něj vběhnout.

Chování k soupeři a tresty

Je povoleno bránit soupeři (ať již drží či nedrží míč) v pohybu tělem i rukama pokrčenými v loktech. Otevřenou dlaní je možné soupeři míč odebrat. Zakázáno je soupeře jednou nebo dvěma pažemi svírat, držet ho nebo do něho strkat, vtlačovat ho do brankoviště, nabíhat nebo naskakovat na něj, nastavovat mu nohu.

Zejména za výše uvedené přestupky je uplatňováno tak zvané **progresivní trestání** v posloupnosti: napomenutí (žlutá karta), vyloučení (na dvě minuty), druhé vyloučení (rovněž na dvě minuty), diskvalifikace (červená karta). Jeden hráč může dostat v utkání žlutou kartu pouze jednou, za další přestupek již musí být vyloučen. Hráčům jednoho družstva lze udělit nanejvýš tři žluté karty. Při vyloučení hráče je družstvo na dvě minuty

oslabeno, vyloučený provinilec sedí na střídačce. Třetí vyloučení hráče je vždy spojeno s diskvalifikací. Při mimořádně hrubých přestupcích je možné uvedenou poslušnost zkrátit a udělit přímo dvouminutový trest nebo diskvalifikaci (např. je-li ohroženo zdraví protihráče). Hráč, který byl diskvalifikován, již nesmí v utkání nastoupit (musí opustit také prostor střídačky), ale po dvou minutách může hrát družstvo opět v plném počtu. Jestliže vyloučený nebo diskvalifikovaný hráč provede bezprostředně další přestupek (většinou protestuje), může dostat dodatečně dvouminutový trest a jeho družstvo je pak oslabeno po dobu čtyř minut. Při obzvláště nesportovním jednání (např. napadení soupeře při přerušení hry) může být hráč vykázán (vyloučen do konce utkání). Na rozdíl od diskvalifikace je pak jeho družstvo na hrací ploše oslabeno trvale.

Bezprostřední tresty může dostat také kterýkoliv ze čtyř oficiálních funkcionářů družstva. Stejně jako hráči mohou být napomenuti (dohromady pouze jednou), vyloučeni na dvě minuty (každý pouze jednou) nebo diskvalifikováni. Při vyloučení nebo diskvalifikaci funkcionáře musí jeden z hráčů na dvě minuty opustit hrací plochu.

Standardní situace

Při provádění všech standardních situací (s výjimkou vyhazování) musí být hráči soupeře od hráče, který daný hod provádí, vzdáleni nejméně tři metry. Pokyn k provedení výhozu a sedmimetrového hodu musí být dán hvizdem rozhodčího. U ostatních standardních hodů (vhazování, vyhazování, volný hod) je k provedení pískáno pouze v některých případech (např. když předcházela trest, time out nebo když hrozí zdržování). Ze všech standardních situací může být přímo vstřelen gól.

Výhozem je zahajován každý z poločasů a provádí se také po každém gólu. Hráč, provádějící výhoz, musí stát alespoň jednou nohou uprostřed středové čáry s tolerancí jeden a půl metru na každou stranu. Při zahajování poločasů musí být všichni hráči na své obranné polovině hřiště. Při výhozu po gólu musí být na své obranné polovině pouze hráči družstva, které dostalo gól a výhoz tedy provádí. Na útočnou polovinu mohou vstoupit okamžitě po hvizdu rozhodčího, který tím dává pokyn k provedení výhozu. Hráči družstva, které gól vstřelilo, mohou být kdekoli na hřišti.

Vyhazování se provádí poté, kdy míč opustil hrací plochu přes brankovou čáru (mimo branku) po zákroku brankáře bránícího družstva nebo po akci kteréhokoliv hráče družstva útočícího. Vyhazování může provádět pouze brankář, a to kdekoli v prostoru svého brankoviště.

Vhazování nastává v případech, kdy míč opustil hrací plochu přes postranní čáru po akci kteréhokoliv hráče nebo přes brankovou čáru (mimo branku) po zákroku bránícího hráče v poli. V prvním případě se vyhazování provádí z místa, nad kterým míč hrací plochu opustil. Ve druhém případě se vyhazuje z rohu hřiště (spojnice postranní a brankové čáry). Vhazování přísluší soupeři družstva, které se míče dotklo naposledy před tím, než se dostal do zámezí (autu). Vhazující hráč musí stát alespoň jednou nohou na postranní čáře, druhá noha může být ve hřišti i mimo ně.

Volný hod je v házené nejčastější standardní situací. Nařizuje se zejména za porušení pravidel o hraní s míčem (noha, kroky, držení míče déle než 3 sekundy, přerušovaný driblík), za vstup hráče s míčem do brankoviště (přešlap) a za většinu přestupků ve vztahu k soupeři. Hráč družstva, které se neprovinilo, provádí volný hod z místa, ve kterém došlo k provinění nebo od čáry volného hodu (stal-li se přestupek blíže než 9 metrů od branky chybujícího družstva).

Sedmimetrový hod je nařízen po zmaření výhodné střelecké příležitosti nedovoleným zákrokem soupeře (většinou u jeho brankoviště, ale také dále od branky, např. při rychlém útoku) nebo jeho vstupem do brankoviště. Hráč, který ho provádí, musí stát za čarou sedmimetrového hodu, soupeřící brankář se mu může přiblížit nejvíce na tři metry (k čáře brankáře) a ostatní hráči musí opustit také prostor mezi čarou brankoviště a čarou volného hodu. Sedmimetrový hod musí být proveden přímo proti soupeřově brance (není možné přihrát).

• historie a organizace

Za první formu házené je považována hra, kterou zavedl v Dánsku pro žáky ordrupského gymnázia učitel Holger Nielsen roku 1898. Hra byla nazývána haandbold. Již v roce 1904 byl založen dánský Haandboldový svaz, který organizoval pravidelné soutěže. O dva roky později byla vydána pravidla haandboldu knižně. Začátkem 20. století se na některých švédských školách objevil v poněkud odlišné podobě tzv. handboll. Protože se hrál převážně v halách, byly rozměry hrací plochy poměrně malé. První utkání v handbollu se uskutečnilo v roce 1907.

Pro mezinárodní rozvoj házené byl klíčovým rok 1934, kdy III. kongres IAHF (viz Feldhandball) konaný ve Stockholmu uznal skandinávská pravidla. Pod záštitou IAHF se pak konalo v Berlíně v roce 1938 první Mistrovství světa v házené mužů. Čtyři zúčastněná družstva se střetla

každé s každým, délka utkání byla pouze 2×15 minut. Druhým klíčovým mezníkem v rozvoji házené se stal zakládající kongres Internationale Handball Federation (IHF) v roce 1946 v Kodani. Mezi osmi zakládajícími národními federacemi byly zastoupeny čtyři skandinávské země. Házená v IHF postupně výrazně dominovala a od roku 1954 se, zpočátku v různých časových odstupech, začala konat MS mužů a žen. Házená je zvláště v některých státech, divácky velice atraktivní. Největší návštěva na jediném ligovém utkání, téměř třicetjeden tisíc diváků byla zaznamenána v roce 2004 v Německu.

Oddílová družstva z českých zemí se utkala v házené oficiálně poprvé 30. listopadu 1947. Iniciátorem utkání byl Jan Radotínský, který se s házenou seznámil v létě 1947 na vysokoškolském zájezdu do Francie. Koncem roku 1948 bylo při tehdejší ČOS ustaveno Ústředí pro házenou o sedmi a jedenácti hráčích. V roce 1950 se uskutečnila pro muže i pro ženy první mistrovská soutěž.

International Handball Federation (IHF) byla založena roku 1946 v Kodani (Dánsko) a sídlí ve švýcarské Basileji. Sdružuje 150 národních federací (údaj z roku 2004). První MS v házené mužů se uskutečnilo ještě pod patronací IAHF v roce 1938. Po druhé světové válce převzala organizaci IHF (muži 1954, ženy poprvé 1957). Od roku 1993 se MS pro muže a ženy konají pravidelně v každém lichém roce. V lichých letech jsou rovněž pořádána MS pro juniory (do 21 let) a juniorky (do 20 let). Od roku 2005 má být zavedeno také MS pro dorostence (do 19 let) a pro dorostenky (do 18 let). Jako člen IOC se podílí IHF také na organizaci olympijských turnajů v házené. Ty se pravidelně konají pro muže od roku 1972 a pro ženy od roku 1976.

European Handball Federation (EHF) byla založena v roce 1991 v Berlíně (Německo), v současné době sídlí v rakouské Vídni. V roce 2004 sdružovala 47 národních federací. Od roku 1994 pořádá v každém sudém roce ME mužů i ME žen. Ve dvouletých intervalech jsou organizována také ME juniorů (muži 20 a ženy 19 let) a dorostenců (v roce 2004 naposledy muži 19 let, ženy 18 let, s ohledem na nové MS dorostenců bude v Evropě věková hranice dorostu u chlapců i u děvčat o jeden rok snížena). EHF je rovněž pořadatelem klubových pohárových soutěží, z nichž nejprestižnější je Liga mistrů.